

Životní způsob na sklonku Říma

(Katedra environmentálních studií FSS MU – letní semestr 2025)

Charakteristika kursu:

- ukončení kursu: zápočet
- podmínky ukončení: aktivní účast na seminářích
zpracování a přednesení referátu/seminární práce

Vyučující: Lubor Kysučan

Anotace:

Zánik antické civilizace doprovázený proměnou souboru hodnot představuje jeden z modelových příkladů civilizační krize. Účastníci semináře si budou všimnout základních charakteristik dobového vývoje, který představují předobraz a určitou obdobu soudobé globální krize (názory na vztah občana a státu, vývoj ekonomiky, úpadek občanské společnosti, prohlubování rozdílů mezi bohatými a chudými, vztah státu k chudým a bohatým, konzumní životní styl, krize tradičního náboženství, nové náboženské směry, kosmopolitismus a xenofobie, střetávání různých kultur a jejich vzájemné prolínání). Pozornost bude věnována i návrhům na řešení krize antické společnosti a jejich inspirativní hodnotě pro současnost. V semináři budou čteny a analyzovány dobové antické prameny a promítnuty k tématu se vztahující videoprogramy.

Obsah kursu:

- 1/ Stát a lid v orientálním starověku, vztah státu a občanů v klasické antice. Změny tohoto vztahu v helénistickém a pozdně antickém období.
- 2/ Kosmopolitní charakter helénistické a pozdně antické civilizace – mediteránní ekumena, náboženský a kulturní synkretismus, xenofobie a tolerance, univerzalistická etika. Židé, helénismus a křesťanství.
- 3/ Sociální konflikty pozdní antiky, etatizace veřejného života, rozpad občanské společnosti.
- 4/ Ekonomická praxe pozdně antického období – inflace, návrat k naturálnímu hospodaření, daňový útisk, bohatí a chudí a jejich vzájemný vztah.
- 5/ Problémy zemědělství v římském státě. Pokusy o pozemkovou reformu, bezzemci, latifundia, feudalizace velkostatků, kolonát.
- 6/ Životní způsob pozdně antického světa, rozdíly mezi životem ve městě a na venkově.
- 7/ Duchovní svět pozdně antického člověka – tradiční náboženství versus východní kultury, esoterika, mystika, asketismus, apokalyptická očekávání, nová religiozita.
- 8/ Úniky z civilizace a hledání alternativ – návraty do minulosti, útoky do přírody, alternativní duchovní proudy.
- 9/ Římané versus barbari – náhledy na životní styl barbarů, konflikty a vzájemné soužití, usazení germánských kmenů na římském území.
- 10/ Demografická krize pozdního Říma.
- 11/ Úpadek a rozpad sociální struktury Západořímského impéria, jeho příčiny a důsledky.
- 12/ Paralely mezi problémy pozdně antické společnosti, náhledy na jejich řešení a srovnání s dneškem.

Literatura:

a/ základní

- Burian, J., *Římské impérium*. Praha: Svoboda, 1994.
Češka, J., *Římský dominát*. Brno: UJEP, 1976.
Češka, J., *Zánik antického světa*. Praha: Vyšehrad, 2000.
Diamond, J. Kolaps. *Proč společnosti přežívají či zanikají*. Praha: Academia, 2008.
Gibbon, E., *Úpadok a zánik rímskej ríše*. Bratislava: Tatran, 1983.
Grant, M., *Pád ríše římské*. Praha: BB art, 1997.
Kienitz, F.K., *Národy ve stínu*. Praha: Odeon, 1991.
Pokorný, P., *Řecké dědictví v Orientu*. Praha: ISE, 1993.
Tainter, J. A. *Kolapsy složitých společností*. Praha: Dokořán, 2009.

b/ doporučená

- Burian, J., *Zánik antiky*. Praha: SPN, 1972.
Češka, J., *Poslední století starověku*. Brno: UJEP, 1985.
Dodds, E.R., *Pohané a křesťané ve věku úzkosti*. Praha: Nakladatelství Petr Rezek, 1997.
Dostálová, R.-Hošek, R., *Antická mystéria*. Praha: Vyšehrad, 1997.
Goldsmith, E., *The Fall of the Roman Empire*. In: *The Great U-Turn. De-industrializing Society*. Green Books, Hartland, Bideford, Devon 1988.
Harari, J. N. *Sapiens: úchvatný i úděsný příběh lidstva*. Voznice: Leda, 2014.
Harper, K. *Pád Říma. Podíl klimatických změn a epidemií na zániku římské ríše*. Praha: Maraton, 2021.
Hughes, J. Donald *Pan's Travail: Environmental Problems of Ancient Greeks and Romans*. Baltimore: The Johns Hopkins University Press, 1994.
Kaplan, R. *Pomsta geografie*. Praha: Bourdon, 2013.
Mazzarino, S., *The End of Ancient World*. New York: Alfred A.Knopf Inc., 1966.
Putna, M.C., *My, poslední Římané*. In: *My, poslední křesťané*. Praha: Hermann a synové, 1994.
Vogt, J., *Der Niedergang Roms. Metamorphose der antiken Kultur*. Zürich, 1965.